

Isten a bizánci teológiában A bizánci teológia istenképe

Oktató: Gyurkovics Miklós

A tantárgy rövid leírása és célja

A kurzus a bizánci teológia istenképének történeti és teológiai fejlődését vizsgálja. Különös hangsúlyt kap az apofatikus teológia, a liturgikus és szerzetesi hagyomány, a krisztológiai viták, az ikonok teológiája, a hészükhaszta lelkeség, valamint a keleti és nyugati kereszténységet elválasztó teológiai kérdések. A tantárgy célja, hogy a hallgatók átfogó képet kapjanak a bizánci teológiai gondolkodás meghatározó alakjairól és alapvető tanításairól.

A kurzus célja

A tantárgy célja, hogy a hallgatók:

- megismerjék a bizánci teológia történeti, lelki és kulturális hátterét;
- elsajátítsák az apofatikus teológia alapvető fogalmait és jelentőségét;
- megértsék a bizánci krisztológia, spiritualitás és liturgia összefüggéseit;
- értelmezni tudják a bizánci teológia meghatározó forrásait és szerzőit;
- átlássák a keleti kereszténység sajátos teológiai szemléletének fejlődését.

KKK-kompetenciák

A kurzus sikeres teljesítését követően a hallgató:

- ismeri a bizánci teológia főbb korszakait, szerzőit és tanításait;
- képes értelmezni a bizánci hagyomány filozófiai és teológiai alapjait;
- átlátja a liturgia, a lelkeség és a dogmatika kölcsönös összefüggéseit;
- megérti az ikonok, a hészükhaszta teológia és a Filioque-vita jelentőségét;
- képes a bizánci források és teológiai szövegek kritikai elemzésére.

Témák - vizsgatételek

1. Bizánc történelmi és teológiai háttere

- A Bizánci Birodalom szellemi és egyházi környezete
- Az apofatikus teológia kialakulása és jelentősége
- A keleti kereszténység sajátos teológiai szemlélete

2. A bizánci teológia Khalkédón után

- Órigenész öröksége és megítélése
- Az órigenizmus bizánci recepciója

- Pontoszi Evagriosz és Egyiptomi Makariosz
- Pszeudo-Dionüsziosz Areopagita teológiája

3. A bizánci liturgia teológiai világa

- A liturgikus szemlélet szerepe a bizánci teológiában
- Romanosz Melodosz és a liturgikus költészet
- Az imádság és a misztika kapcsolata

4. A krisztológiai viták és a bizánci lelkiesség

- A khalkédóni hagyomány recepciója
- Hitvalló Szent Maximosz krisztológiája
- A krisztológia és a spiritualitás összefüggései

5. A képromboló válság és az ikon teológiája

- Az ikonrombolás történeti háttere
- Az ikonok teológiai igazolása
- Az ortodox ikonfelfogás alapelvei

6. Szerzetesség, humanizmus és tudomány Bizáncban

- A szerzetesi mozgalmak szerepe
- A bizánci humanizmus jellemzői
- A tudomány, a politika és az egyházi hatalom kapcsolata

7. A hészükhazta teológia

- A hészükhazta lelkiesség kialakulása
- Palamasz Gergely élete és tanítása
- Az isteni lényeg és energiák megkülönböztetése

8. A Filioque-kérdés

- A Filioque történeti kialakulása
- Keleti és nyugati teológiai megközelítések
- A vita dogmatikai és ökumenikus jelentősége

A kurzus várható kimenete

A félév végére a hallgatók:

- ismerik a bizánci teológiai gondolkodás főbb irányzatait és képviselőit;

- képesek értelmezni az apofatikus teológia, az ikonológia és a hészükhaszta hagyomány alapvető fogalmait;
- megértik a bizánci liturgia és lelkiesség teológiai jelentőségét;
- átlátják a bizánci krisztológia és szentháromságtan fejlődésének főbb állomásait;
- képesek tudományos igényrel elemezni és értelmezni a kurzus során tanulmányozott forrásokat és teológiai szövegeket.

Ajánlott szakirodalom

- Meyendorff, John: *Byzantine Theology. Historical Trends and Doctrinal Themes*, Fordham University Press, New York, 1983.
- Meyendorff, John: *A bizánci teológia. Történelmi irányzatok és tantételek*, ford. Jeviczki Ferenc, szerk. Baán István, Bizantinológiai Intézeti Alapítvány, Budapest, 2006.
- Louth, Andrew: *The Origins of the Christian Mystical Tradition. From Plato to Denys*, 2. kiad., Oxford University Press, Oxford, 2007.
- Lilla, Salvatore: „Introduzione allo studio dello Ps. Dionigi l’Areopagita”, *Augustinianum* 22 (1982/3), 533–577.
- Tollefsen, Torstein Theodor: *The Christocentric Cosmology of St Maximus the Confessor*, Oxford University Press, Oxford, 2008.
- Maspero, Giulio: *Rethinking the Filioque with the Greek Fathers*, Wm. B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids (MI), 2023.